

Centerpartiets ideologiska vandring

En idéanalys av centerpartiets
partiprogram 1970 till 2013

Carl-Johan Mölsted

Abstract

Ideological change for political parties has for some time been a controversial issue. Parties have for different reasons often refused to accept indications of ideological change, as there seem to be pride in keeping the same idea base for long periods of time. This thesis takes its basis in ideological theories, and aims to see whether the Swedish party centerpartiet indeed is a case of such an ideological change. Centerpartiet claims to be social-liberal, but several actors has of late stated that the party have moved to more of a neo-liberal stand. As of this background, I have chosen to study centerpartiets party manifesto in three different political areas (taxation, funding and privatisation) from 1970 to 2013 to see weather there has been an ideological change.

The result shows that the party indeed have ideologically changed to a more neo-liberal view in all aspects, and this is sufficient enough to say that the party as a whole have changed to heavier neo-liberalist thinking. Nevertheless, the party still stays true to some essential social-liberal ideas.

Keywords: *centerpartiet, ideology, change, social-liberalism, neo-liberalism, idea-analytics*

Number of words: 9472

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	5
1.1	Problemområde.....	5
1.2	Syfte och frågeställning.....	6
1.3	Disposition.....	7
2	Metod och Material	8
2.1	Material och avgränsning.....	8
2.1	Metodologisk avvägning och diskussion.....	8
2.3	Analysmetoder.....	9
	Tabell 2.3.1.....	10
2.4	Validitet och Reliabilitet.....	10
3	Teori.....	11
3.1	Tidigare forskning.....	11
3.2	Idéer och ideologier.....	12
3.3	Vad är en ideologi?.....	12
3.4	Idépolitik vs. Realpolitik.....	13
3.5	Socialliberalismen.....	13
3.6	Nyliberalismen.....	14
3.7	Begrepp och valda politiska områden.....	15
4	Analys.....	16
4.1	Partiprogram 1970.....	16
4.1.1	Skatter 1970.....	16
4.1.2	Privatisering 1970.....	17
4.1.3	Bidrag 1970.....	18
4.2	Partiprogram 1981.....	19
4.2.1	Skatter 1981.....	19
4.2.2	Privatisering 1981.....	19
4.2.3	Bidrag 1981.....	20
4.3	Partiprogram 1990.....	21
4.3.1	Skatter 1990.....	21
4.3.2	Privatisering 1990.....	21

4.3.3	Bidrag 1990	22
4.3	Partiprogram 2001	23
4.4.1	Skatter 2001	23
4.4.2	Privatisering 2001	23
4.4.3	Bidrag 2001	24
4.3	Partiprogram 2013	25
4.4.1	Skatter 2013	25
4.4.2	Privatisering 2013	25
4.4.3	Bidrag 2013	25
5	Resultat och diskussion	27
5.1	Resultat	27
Tabell 5.1.1	(Allmän)	28
Tabell 5.1.2	(Skatter)	28
Tabell 5.1.3	(Privatisering)	28
Tabell 5.1.4	(Bidrag)	28
5.1	Avslutande diskussion och reflektion	30
6	Referenser	31
6.1	Litteratur	31
6.2	Tidningsartiklar	32
6.3	Partiprogram (Idéprogram)	32

1 Inledning

”Du försöker väl inte säga att det vore anständigt av mig att ändra uppfattning i den här frågan bara att få chans att bilda regering? Nej, serdu, så behandlar vi inte politik inom centern. Ha det på minnet inför framtiden.”

Detta är ett citat av förre statsministern och centerpartiledaren Thorbjörn Fälldin under en intervju 1976, strax efter den borgerliga valsegern (Möller, 2007:198). Den stora frågan vid valet var kärnkraften. Den hade centerpartiet gjort till sin egen valfråga och drev en stark kampanj för nej-sidan: en direkt avveckling av all kärnkraft. I citatet ovan svarar Fälldin på huruvida centerpartiet skulle vika sig för de andra borgerliga partierna när de var tvungna att de facto besluta hur de skulle lösa kärnkraftsfrågan. Svaret var tydligt, centerpartiet skulle hålla fast vid sin ståndpunkt. Kärnkraftsfrågan kom sedermera att kallas den borgerliga regeringens ”mörka moln” där ingen konkret uppgörelse kom (Möller, 2007:201). Regeringskriserna duggade tätt, partier ändrade ståndpunkt över mittengränsen. Centerpartiet som hållit huvudet högt tappade förtroende – kärnkraften avvecklades inte så som lovat. Vilka är centerpartiet egentligen, undrade man? (Möller, 2007:202ff) (Lewin, 2002:313f)

1.1 Problemområde

Svensk partipolitik har under senare decennier genomgått förändringar. Partier har av olika anledningar ständigt behövt anpassa och förändra sig för att ha politisk relevans och locka nya väljare (Lewin, 2002:272f). Detta har naturligtvis skett av en mängd olika anledningar, att däremot bevisa genom sakpolitiska frågor huruvida partier förändrats ideologiskt är en mer komplicerad fråga (Ball & Dagger, 2006:4ff). Hur definieras ett partis ideologi? Förändras partiers ideologier över tid? Majoriteten av dagens riksdagspartier har en mer eller mindre stark ideologisk förankring – de anser att de själva bör kategoriseras inom vissa ideologiska ramar. Socialdemokraterna är historiskt kopplat till socialism, moderaterna med konservatism och nyliberalism och så vidare (Lewin, 2002:412). På grund av denna ofta starka ideologiska förankring är en förändring för ett parti en komplicerad process och tar ofta tar lång tid. Hur skulle socialdemokraterna kunna byta bana från socialismen? Att det ofta också finns diskrepanser i vad partierna säger att de tillhör för ideologisk position, och hur man de facto agerar är även det intressant. Är socialdemokraterna fortfarande socialistiska om de anpassar sig efter en marknadsekonomi? Faktum kvarstår att partier förändrar sig, men

förändrar de sig även ideologiskt och åt vilket håll förändrar de sig då? (Lewin, 2002:420f) (Möller, 2007:10f)

Centerpartiet är ett svenskt riksdagsparti som av olika anledningar haft en brokig politisk historia: från bondeförbund, kärnkraftbekämpande ledande regeringsparti till att riskera hamna under fyraprocents-spärren (Bäck & Möller, 2001:235ff). Från Thorbjörn Fälldin till Annie Lööf har centerpartiet ständigt hävdat att det är ett socialliberalt parti, dock har det under senast tiden börjat ställas frågor om partiet långsamt under decennierna rört sig ideologiskt (Centerpartiets partiprogram 1970) (Olofsson 2007) (Bäck och Möller, 2001:86ff). Har den ovan nämnda långa komplicerade processen flyttat partiet på den politiska kartan, har centerpartiet förändrats ideologiskt?

1.2 Syfte och frågeställning

Centerpartiets i medier kallade ”idékras” har fått många – inklusive mig själv – att fundera över partiets idépolitiska historia och vad deras idéer baserar sig på. Vad kommer denna idékras ifrån? Vad är skillnaden mellan dagens centerparti och det Thorbjörn Fälldin styrde till statsministerposten på 1970-talet? Det finns en mängd frågetecken knutna till centerpartiets ideologiska värderingar. Historiskt sett är centerpartiet, som ovan nämnts, kopplat till en kombination av något man väljer kalla ekohumanism eller grön socialliberalism (Centerpartiets partiprogram 1970), men enligt många råder det tvivel om huruvida det förhåller sig så. Erik Ullenhag påstod 2007 i DN Debatt att centerpartiets nya *nyliberala* ställning var problematisk för alliansen och att denna ideologiska förändring kunde förstöra den rådande variationen som fanns inom koalitionen (Ullenhag, 2007). Detta var något som senare blev hårt kritiserat från flera håll och som Ullenhag blev tvungen att ta tillbaka (Olofsson, 2007). Men den intressanta frågan var ställd: har centerpartiet förändrats ideologiskt? Det faktum att all partipolitik inte är krasst ideologiskt bunden är ett faktum, men att majoriteten av partipolitiken som drivs är ideologiskt präglad går inte att förneka. Frågan är om centerpartiet under lång tid har rört sig mot det som Ullenhag menar – mer nyliberala ideal? Naturligtvis finns prioriteringsområden inom centerpartiet, till exempel miljö, som på vissa sätt är svåra att koppla till konkreta ideologiska värderingar. Därmed finns det större incitament att analysera centerns ekonomiska politik, då just ekonomi ofta läggs fram som en av de punkter som möjliggör att se skillnader ideologiskt, i det här fallet mellan socialliberalism och nyliberalism (Bäck & Möller, 2001:86f).

Syftet med uppsatsen är att studera denna eventuella ideologiska vandring. Genom att använda centrala ekonomiska ideologiska områden, och visa hur nyliberalism och socialliberalism generaliserar dessa, ämnar jag undersöka om det går att finna eventuella ideologiska skiften hos centerpartiet, närmare bestämt är de, som de själva påstått, socialliberala eller har de dragit mot ett nyliberalt håll? Min frågeställning lyder därmed:

Hur har centerpartiets politiska idéer från 1970 till 2013 förändrats mot ett mer nyliberalt håll?

En naturlig följdfråga till detta uppstår vilken är kopplad till huvudfrågans resultat:

Har centerpartiet gått ifrån sina socialliberala ideal?

1.3 Disposition

I det nästföljande kapitlet, benämnt *Material och Metod*, kommer jag att presentera studiens metod och material tillsammans med de tolknings- och slutsatsdiskussioner som måste till. Detta följs av ett kapitel i vilket jag behandlar studiens *teori* och där diskussioner förs kring vad som menas med en ideologi och dess innehåll tillsammans med en redogörelse kring tidigare forskning på området. Detta kapitel avslutas sedan med det för studien relevanta analysverktyget. När jag efter detta går in på studiens fjärde kapitel kommer själva *analysen* att genomföras innan studien avslutas i form av det femte kapitlet benämnt *resultat och slutdiskussion*.

2 Metod och Material

2.1 Material och avgränsning

För att studera huruvida det skett en förändring är naturligtvis valet av empiriskt material av vikt för analysen. Jag har tagit del av centerpartiets idéprogram från 1970 fram till det från 2013 (i.e. det senast utkomna). Detta ger mig fem idéprogram: 1970, 1981, 1990, 2001 respektive 2013. Dessa fem kompletta idéprogrammen anser jag ger en grundläggande och tillräckligt bred syn på centerpartiets ideologiska ställningstaganden under den aktuella tiden. Naturligtvis skulle det vara av stort intresse att även studera andra ideologiskt präglade material, så som propositioner och motioner, material från riksstämmor och kongresser, offentliga tal med mera, men då jag på grund av uppsatsens begränsade längd och dessa ovan nämnda källors varierande kvalitet misstänker jag att detta kan bli problematiskt, dels att presentera rent platsmässigt men också att riskera att avfärda stora mängder irrelevant text. Trots detta tror jag mig ha funnit de sökta premisserna i det ovan nämnde idéprogrammen (Teorell & Svensson, 2007:91).

2.1 Metodologisk avvägning och diskussion

Man kan, med viss enkelhet, konstatera genom min frågeställning vilket vetenskapsteoretiskt tillvägagångssätt jag ämnar använda. Det jag önskar se med min studie är huruvida det finns en ideologisk förändring hos centerpartiet och om detta är ett skifte från en socialliberal utgångspunkt. Jag söker alltså beskriva en förändringsprocess hos en aktör (Hollis, 2002:42). Jag kommer i uppsatsen ha grundsynen att det finns en verklighet, och att det finns faktiska förklaringar till varför det förhåller sig så. Frågan som ställs är alltså rent empirisk och förklarande (till skillnad från värderande) (Hollis, 2002:44f). Ett alternativ hade kunnat vara att utnyttja ett strukturellt förhållningssätt som förespråkas av vissa när de gäller studier av ideologiförändringar över tid, det vill säga snarare försöka förstå grundläggande latenta faktorer, men enligt ovanstående argument anser jag att min valda tillvägagångssätt kommer ge ett relevant och önskat svar på frågan (Hollis, 2002:103f).

Jag har även valt att borste från normativa ståndpunkter och synvinklar i denna studie. Jag ämnar inte i slutsatsen komma fram till hur centerpartiet borde agera i framtiden gällande idépolitik, eller hur de bör agera nu, utan avser – som argumenterat för ovan – svara på frågan ”är”. Det kan dock finnas incitament för att på ett eller annat sätt diskutera värdesemantiska problem, dock är det något jag endast eventuellt avser använda som en brasklapp snarare än en faktisk byggsten i en slutsats (Badersten,

2006:62). Även all typ av metodologiska kvantitativa avvägningar har avstyrts, dels på grund materialets längd, men också på grund av hur frågan är ställd och min grundläggande vetenskapsteori (Teorell & Svensson, 2007:11).

2.3 Analysmetoder

Gällande denna studies genomförande i samband med analysen av centerpartiet kommer jag att använda mig av en idéanalys för att kunna ge svar på de inledningsvis ställda frågorna. Idéanalys har både fördelar och nackdelar när det kommer till analyserande av relativt begränsade textmängder. Det nämnda begränsade material att analysera ("bara" fyra idéprogram) gör det problematiskt att genomföra kvantitativa analyser. För att genomföra en kvantitativ analys är det med fördel en större textmängd som krävs för att kunna se eventuella mönster (Teorell & Svensson, 2007:11ff) (Beckman, 2005:12f). Detta ger mig alltså endast, enligt denna argumentation, möjligheten att genomföra en kvalitativ idéanalys

Diskursanalys och andra mer strukturellt sökande analysmetoder har jag för denna uppsats valt att lägga åt sidan – detta mot bakgrunden av att huvudsyftet med min metod är att jag inte söker en eventuellt rådande diskurs hos centerpartiet, utan för att finna materialet till analysen kommer jag snarare krasst ta till mig vad som de facto står i partiprogrammen. Naturligtvis skulle det vara intressant att studera eventuella diskurser, men jag menar att detta inte behövs för att nå ett relevant resultat av min studie. (Neumann, 2003:37).

Genom den ovan nämnda idéanalysen har jag studerat tre utvalda politiska områden (eller dimensioner) som är intressanta för att definiera en eventuell ideologisk förändring hos centerpartiet för att sedan applicera det på deras partiprogram fram till det senaste. Genom att välja relevanta dimensioner anser jag att genom denna typ av idéanalys kunna redogöra för hur partiet stod (eller står) ideologimässigt (Teorell & Svensson, 2007:91). De politiska områden som kommer analyseras är:

- Skatter
- Privatiseringar
- Bidrag

Dessa områden är tydliga indikatorer på hur man väljer att ideologiskt prägla sin politik. Idéer om högre skatter ger indikationer på starkare socialliberalism medan idéer om lägre skatter ger indikationer om nyliberalism (Ball & Dagger 2006:45ff). Naturligtvis är partiprogrammen inte lika strömlinjeformade som de strikta definitionerna av respektive ideologi, men genom korrekt idéanalys och graderingar anser jag att faktiska förändringar kan tydas. Dessa kommer sedan sättas in i en skala (datamatrix), från socialliberalt till nyliberalt, där jag genom min sätter en siffra hur partiet står ideologiskt i det aktuella partiprogrammet. Maximal socialliberalism kommer få siffran minus fem till vänster på skalan och maximal nyliberalism kommer få siffran plus fem. En "neutral"

blandning av de två ges siffran noll, alla steg där emellan sker efter samma logik (Teorell & Svensson, 2007:97ff) (Esaiasson et. al., 2004:123ff).

Tabell 2.3.1

Socialliberalism						Nyliberalism				
-5	-4	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3	+4	+5

Minus eller plus ska inte ses som något normativt ställningstagande för huruvida jag som forskare anser det är positivt eller negativt utan bör ses som ett tydliggörande för vilken ideologi centerpartiet ligger närmast. Denna skala ska inte heller ses som en exakt redogörelse, utan snarare som ett instrument att enkelt grafiskt presentera en ungefärlig bild var partiet befinner sig ideologiskt i det aktuella partiprogrammet.

2.4 Validitet och Reliabilitet

I en studie av denna typ är tolkningsarbetet centralt. Statsvetaren Peter Esaiasson menar att idéanalys alltid förutsätter ” [...] *jen mer eller mindre avancerad tolkning av arbetsmaterialet.*” (Esaiasson et. al., 1993:69), vilket bör ses som en förutsättning och initial förväntan när man väljer att arbeta med idéanalys. Det finns alltså viss problematik i hur jag väljer att tolka materialet. Det är även omöjligt att exkludera det faktum att en annan forskare skulle kunna tolka materialet på annat sätt. I och med min graderade datamatrix går det att tydligt kritisera studien i den del att jag som forskare väljer att överdriva eller underdriva resultat för att försöka nå en intressant slutsats (Beckman 2005:82f). Detta i kombination med att det finns vissa incitament för latent idéanalys, dvs ”läsa mellan raderna”, gör att man tydligt kan koppla kritik till reliabilitet och validitet. Detta är naturligtvis en kritik som inte bör undervärderas utan måste mötas med argumentation där min ståndpunkt i tolkningarna syns. (Esaiasson. et. al., 1993:209). Esaiasson menar att vid denna typ av kritik har opponenter två olika alternativ, 1:”[S]å länge du inte kan visa att jag har fel så får du acceptera min tolkning.” 2:”[D]et här är min tolkning och nu får ni tillsammans avgöra dess bärighet.” (Esaiasson et. al., 1993:209) Man får även stöd från en stor mängd forskare som menar att kritisera forskning av ideologier för att inte vara exakt är irrelevant, eller som Ball & Dagger uttrycker det ”[...] *it is impossible to define liberalism, conservatism or any other ideology with mathematical precision*” (Ball & Dagger 2006:4). Mot denna bakgrund anser jag att min metod kommer ge ett både relevant svar på min frågeställning och något som förhoppningsvis genererar både utom och inomvetenskapligt intresse.

3 Teori

3.1 Tidigare forskning

Naturligtvis existerar det liknande forskning om ideologisk förändring inom partipolitik, dock är mängden för min studie intressant statsvetenskaplig forskning gjord på centerpartiet relativt liten. Det finns uppsatser på flera nivåer som studerar dess kommunikation, och även sådana som ämnar finna likheter i ideologiska ageranden inom alliansen, dock är det svårt att finna specifika studier kring historisk-ideologisk forskning kring centerpartiet. I uppsatsen ”De nya Mauderaterna” på C-nivå från 2008 (från Halmstad Högskola) behandlas partiintern idéanalys där man försöker finna huruvida centerpartiet, via kommunikation, förändrat sitt ideologiska budskap. Denna uppsats studerar dock inte ämnet över en längre tid, och är som nämnts ovan, mer fokuserade på kommunikativa-statsvetenskapliga resultat snarare än krassa ideologiska förändringar, även om vissa sådana antyds.

Trots detta finns det vissa intressanta resultat att hämta. I denna studie studerar man intern kommunikation från 2001-2007 och ämnar se huruvida kommunikationen inom centerpartiet har förändrats i tre analysenheter: socialliberalism, konservatism och nyliberalism. Utifrån detta har man valt relevanta aspekter och fått fram resultatet att centern har förändrats endast i några av dessa – och endast till en viss del. I sin syn på välfärd har de blivit mer socialliberala, och har i sin prioritering av individen till viss del blivit mer nyliberala. Konservatism gav tydliga indikationer på att sjunka i samtliga fall. Även om dessa resultat inte direkt kan utnyttjas, finns det metodologiska aspekter som är av vikt vid studiet av ideologier (Svensson, 2008:5).

Av typen forskning på högre nivå är det dock relativt svårt. Det har visat sig problematiskt att finna konkret forskning över tid kopplade till centerpartiet. Esaiasson har i sina böcker berört ämnet, men är relativt bred i sina tolkningar att direkta resultat är svåra att hämta. Trots detta, finns det vissa idéer kring hur arbeten av denna typ för läggas upp och prioriteras, som kan vara av nytta. Leif Lewin och Tommy Möller är två andra statsvetare som har visat relevans för arbetet. Båda dessa har i sina böcker angripit punkten om centerpartiets ideologi och att det finns en problematik kring hur den definieras (Möller, 2007:198ff) (Lewin, 2002:312f). I Lewins bok *Ideologi och Strategi* tar han upp frågor kring just centerpartiets förändring – om än inte specifikt fokuserad på ideologi (trots litteraturens namn) utan den fokuserar snarare på mer strategiska anledningar och intresserar sig inte mer ingående för idépolitiska förändringar (Lewin, 2002:313ff). Samma gäller Tommy Möller där han i sina böcker *Svensk Politisk Historia* och *Politiskt Ledarskap* tar upp centerpartiets ur ett idéhistoriskt perspektiv, dock är böckerna så pass övergripande att djupare tolkningar uteblir (Möller, 2007:200f) (Möller 2009:153). Trots detta är både dessa statsvetare intressanta för uppsatsen, inte på grund

av exakt idépolitiska analyser i respektive litteratur, utan snarare som historiska stöttepelare som visar på stöd att förändringar och var problematik finns. De skapar även en relevant historisk kontext som centerpartiets idéprogram kan sättas i – för att förstås eller tolkas på rätt sätt.

3.2 Idéer och ideologier

Politiska idéer och ideologier är av naturlig anledning centrala i uppsatsen och då analysen kommer baseras på olika typer av definitioner grundade i dessa idéer är det av vikt att dessa konkretiseras och klargörs. Nedan kommer jag definiera de två ideologier (socialliberalism och nyliberalism) som är av vikt för uppsatsen och hur ideologier i sig bör definieras, dessa är intressanta dels för att det råder en diskussion om huruvida centerpartiet har förändrats i den ena eller den andra riktningen, men också därför de är sina motsatser i vissa politiska frågor (Ball & Dagger, 2006:70f). Där hoppas jag att mina valda områden kommer klargöra denna förändring. Av vikt är även att notera att dessa inte *alltid* är faktiska politiska motpoler utan i vissa fall endast gradskillnader inom politiska fält (Ball & Dagger, 2006:4).

3.3 Vad är en ideologi?

Det finns varierande definitioner av vad en ideologi är och det är mot denna bakgrund jag avser ge en mer tydlig, om än relativt bred, bild av ideologibegreppet. Enligt svenska akademins ordlista, SAOL, är ideologi ett ”*system av uppfattningar och värderingar*” (SAOL, 1998) medan statsvetarna Bergström och Boréus å sin sida anser att ideologi bör definieras som en ”*samling av idéer som rör samhället och politiken*” (Bergström & Boréus, 2005:149). Djupare definitioner, mer kopplade till specifikt statsvetenskapliga förhållningssätt ger en mer ifrågasättande syn om vad en ideologi är, vilket till viss del komplicerar begreppet. Enligt vissa teoretiker, här exemplifierat med Heywood, finns det ingen specifik definition för vad en ideologi är, men man tvingas ändå göra en, även om den i mångt och mycket aldrig kommer vara exakt. Den bild Heywood trots detta väljer att presentera stämmer ändå till viss del överens med ovanstående kortare definitioner (även med annan litteratur, så som Ball & Dagger), nämligen att en ideologi avses vara en samling idéer för människor med vilka de kan förhålla sig till omvärlden. Heywood argumenterar vidare att en ideologi måste kunna uppfylla tre kriterier (eller funktioner) som han kallar: *Är*, *bör* samt *gör* (Heywood, 2003:5)

Är - hur ser saker och ting egentligen ut, hur uppfattar vi verkligheten; *Bör* - hur ser det för den aktuella ideologin önskvärda samhället ut, en rent normativ aspekt; samt *Gör* - handlingsrekommendationer, hur menar den aktuella ideologin att vi ska ta oss från *Är* till *Bör* (Heywood, 2003:12).

Ball & Dagger, kanske mest kända för just sina ideologiska diskussioner, menar å andra sidan att en ideologi definieras genom förklarande, utvärderande, orienterade och

handlande. Ideologier *förklarar* varför samhället ser ut som de gör, *utvärderar* huruvida dessa aktuella förhållanden är önskvärda eller inte, och sedan orienterar sig detta samhälle med ideologi som identitet. Slutligen finns det även *handlingsrekommendationer* för hur vi ska agera enligt vår ideologi i samhället, men också hur vi ska agera för att förändra samhället (Ball & Dagger, 2006:8). Naturligtvis finns det fler definitioner kring ideologibegreppet, där på den svenska arenan bland annat Herbert Tingsten för fram sin argumentation kring idékritik genom prövning, men ovanstående utlåtanden från flertalet statsvetare och forskare bör ge en relevant ram för vad en ideologi kan vara (Bergström & Boréus, 2005:151f). I avsnitten som följer gällande socialliberalism och nyliberalism kommer definitionen av dessa ideologier främst fokuseras på samhällsekonomiska särdrag, då en komplett bild av alla aspekter dels skulle vara platskrävande men också i många fall irrelevant för uppsatsen.

3.4 Idépolitik vs. Realpolitik

Naturligtvis råder det diskussioner kring eventuella diskrepanser i förd politik kontra uttalad politik. Återigen är Leif Lewin intressant, där han i sin bok *Ideologi och Strategi* diskuterar kring att politiker primärt anser att de själva agerar utifrån ideologisk bas skrivna i sina idéprogram, medan den de facto förda politiken ofta är ett resultat av flertalet andra faktorer, så som beslut fattade efter samarbeten och koalitionsbetonad politik, där snarare kompromisser och för tillfället mer strategiska element sätter tonen för hur politiken förs (Lewin, 2002:21f). Alltså finns det en viss problematik kring att definiera ett partis politiska ageranden efter partiprogram, då faktiskt politiska beslut inte alltid förs utefter dessa. Lewin argumenterar vidare att det även finns vissa diskussioner att föra ur ett strukturellt perspektiv, där han menar att oavsett ideologisk grund, kan den förda politiken bli färgad av rådande ideologiska diskurser.

Trots att partiprogram och kongresser inte delar dessa meningar finns det en risk att strukturella faktorer påverkar idéerna i den riktningen (Ibid.). Men Lewin menar även att detta kan förklaras ur ett mer aktörsbaserat perspektiv, där politiker som inte får sin röst hörd eller får genom konkreta beslut riskerar att förlora politisk status och eventuellt sitt jobb, och därför istället för att prioritera "rätt" idé prioriterar sin politiska karriär och riskerar alltså att kompromissa i sakpolitiska frågor i högre grad än vad till exempel ett partiprogram uppmanar (Ibid.). Det finns alltså vissa problem med att definiera partier endast efter nedskrivna idépolitik, eftersom det i denna form är lättare att hålla "korrekta" ståndpunkter (Ibid.).

Mot denna bakgrund kommer jag nedan definiera de för uppsatsen valda ideologierna (relativt kortfattat) och hur de berör de valda dimensionerna eller områdena: skatter, privatisering och bidrag.

3.5 Socialliberalismen

Vid förra sekelskiftet inträffade en betydande ideologisk förändring inom de tidigare klassiska liberala inriktningarna som innebar att man tog avstånd från Laissez faire-teorin (argumenterade för bland annat skattefrihet, föregångare till Adam Smiths teorier). Denna förändring betyder att liberalism med hjälp av sociala reformer och lagstiftning skulle kunna lindra negativa sociala konsekvenser som uppstår i samband med en marknadsekonomi (Ball & Dagger, 2006:70f).

Följden av detta blev till den socialliberalistiska grundidén som betonar de allmännas ansvar gentemot de svagaste och sämst ställda. Statsvetaren Sven-Erik Lindman skriver bland annat om denna utveckling och menar att tidigare liberaler argumenterade för att man skall skilja mellan politik och ekonomi, vilket betyder att staten därför måste undvika all inblandning i näringslivet (Lindman, 2005:279). Dessa förespråkare ansåg alltså att om staten skulle ha någon form av inblandning skulle det vara för att gynna ett fritt näringsliv. För socialliberalismen fyller staten istället en allmänfinansierade tjänst, en viktig funktionen i samhället (Ball & Dagger 2006:70ff). För att kunna garantera individens frihet i samhället måste staten kunna på flera sätt stötta denna genom finansiella åtgärder i de tillfällen då marknaden inte löser det, som man på flera sätt anser är otillräcklig (Lindman 2005:279).

De socialliberala förespråkarna anser till skillnad från de nyliberala att skatter är en form av nödvändighet och inte på samma sätt ett nödvändigt ont. De förordar att staten bör ha ett större ansvar gentemot de sämst ställda i samhället, vilket kan struktureras genom omfördelning av resurser och därmed bland annat allt högre skatter i förhållande till de nyliberala förespråkarna. Samhälleliga problem kan omöjligt lösas enbart genom den osynliga handen, utan måste ha hjälp av statliga medel (Ball & Dagger 2006:71).

3.6 Nyliberalismen

I likhet med socialliberalismen ska människan inom nyliberalismen ses som en rationell varelse som alltid väntas förstå konsekvenserna av sitt handlande och ha förmåga att agera utifrån förnuft och den egna viljan (Ball & Dagger, 2006:70). Skillnaden dem emellan ligger i synen på staten och marknaden där nyliberalister argumenterar för ett minskande av statens makt och inflytande, till förmån för ökad individuell frihet. Statens huvudsyfte är att vara nationens väktare (ofta kallad nattväktarstat) vars huvudsakliga, och helst enda, uppgift är att försvara individer från våld och bedrägerier – ett nödvändigt ont (Ibid.). Marknaden är högsta prioritet och för att nå ett väl fungerande samhälle, detta genom att reducera statens inflytande över den. Staten och samhället ska skiljas åt (Bergström & Boréus, 2005:409f). Vad gäller ekonomiska grunder syftar nyliberalismen till låga eller obefintliga skatter, och likaså gällande bidrag och offentlig sektor och verksamhet, allt detta för att öka individens svängrum och möjlighet att själv

påverka sina beslut i högre grad (Ball & Dagger, 2006:70). Nyliberalism har även starka incitament för egendomsrätt och förespråkar total yttrandefrihet. I generella termer och som grundläggande teori stödjer den även kapitalismen i sitt fokus på marknadens totala frihet. Även om inte nyliberalismen som filosofisk inriktning i sig förespråkar kapital som lösning för samhällsliga problem, motsätter den sig heller inte dess eventuella positiva eller negativa konsekvenser (Ibid.).

3.7 Begrepp och valda politiska områden

Utifrån de valda teoretiska ramarna ovan har jag valt att lägga fram idealtypiska politiska handlingar för respektive ideologi i tre olika dimensioner. Dessa är valda för att tydligt illustrera hur en eventuell förändring kan ha skett, och bör ses som grova generaliseringar av respektive teori snarare än av exakta realpolitiska positioner. För att se eventuella förändringar utgår jag ifrån begreppen nedan, som fötidingare beskrivet i metoddelen:

- Skatter (Regressiva respektive Progressiva)
- Privatisering (Hög privatisering resp. låg privatisering)
- Bidrag (Lågt bidrag resp. omfattande bidrag)

I följande avsnitt avhandlas hur centerpartiet står i dessa frågor i de fyra valda idéprogrammen och sedan studeras huruvida det skett en förändring. I och med att nyliberalism och socialliberalism på vissa plan är motsättningar när det gäller ekonomisk politik och vissa delar av statens roll, är det med viss enkelhet man under de relevanta avsnitten bör kunna finna tydliga exempel på huruvida centerpartiet gått ifrån sina socialliberala ideal (Ball & Dagger, 2006:70ff). Notera att den enda skillnaden som kan skönjas är alltså en förändring mot nyliberalt håll i förhållande till socialliberalt, på grund av att konservativa eller andra ideologiska riktningar inte är med bland förutsättningarna. På grund av att centerpartiet både kritiserats och diskuterats huruvida nyliberala värderingar har kommit in i partiets idébas finns det även ett intressant resultat att hämta vid en obefintlig förändring (Ullenhag, 2007). Sammanfattningsvis ser begreppen och dimensionerna i de valda politiska områdena ut som följer:

Idéer/Områden	Socialliberalism	Nyliberalism
<i>Skatter</i>	Höja skatter	Sänka skatter
<i>Privatisering</i>	Mindre privatisering	Mer privatisering
<i>Bidrag</i>	Utveckla bidragssystem	Minska bidragssystem

Nedan följer analysen.

4 Analys

Avsnitten i analysdelen kommer vara av varierande längd beroende på år och politiskt område, detta dels på grund av att partiprogrammen i sig tar upp varierande mycket i respektive delar, men också för att analysen tenderar att upprepas ju längre fram i tiden programmen kommer, då vissa av delarna i programmen är formulerade på samma eller liknande sätt. Naturligtvis är detta något som kommer noteras och anmärkas i analysen eller resultatdelen vid de tillfällen då upprepningar i programmen uppstår, och någonting som även är av intresse för resultatet.

Analysdelen kommer att läggas upp årsbaserat vis, där jag först behandlar skatter, privatisering och bidrag från 1970, sedan motsvarande för 1981 och så vidare. Detta för att ge en känsla för hur det övergripande programmet känns vid det aktuella året, istället för att dela upp dessa och risken att vissa övergripande slutsatser kring och reflektioner kring partiprogrammen missas. På grund av att partiprogrammen som är tillgängliga via centerpartiets hemsida inte har sidangivelser, är referenser för analysdelen under svåra att ge och presenteras endast om möjlighet till sådan finns. För referens bör läsarens alltså studera det aktuella partiprogrammet (år), med den aktuella rubriken (t.ex. ”Skatter”).

4.1 Partiprogram 1970

4.1.1 Skatter 1970

Det finns tydliga argument av centerpartiet att skatt bör ses som det viktigast ekonomiska styrmedlet i samhället. Skattepolitiken som förs i 1970 års partiprogram berör många områden och är relativt omfattande, man anser att alla statens utgifter ska finansieras genom tydlig skattepolitik, utökad på vissa för partiet relevanta områden. Skattepolitikens främsta syfte är enligt programmet att skapa full sysselsättning, ”jämlighet i standard” och stimulera ekonomisk tillväxt. Skattesystem bör i den största mån användas som ett medel i en aktiv konjunkturpolitik, en form av stabiliseringspolitisk åtgärd. Dock anser partiet att det är viktigt att ha en fri företagsamhet, inte reglerad eller påverkat till alltför stor del av skatter. Detta kan tyckas motsägelserfullt, då man förespråkar höjda skatter för att kyla ner en överhettad ekonomi, men partiet argumenterar för idén med fri företagsamhet snarare som en grundinställning än något som bör appliceras hela tiden fullt ut. Partiprogrammet fortsätter med att kritisera maktkoncentration, som en del i argumentation kring decentralisering. Man menar att maktkoncentration riskerar att leda till kartellbildning, vidare risk för monopolställning och att större multinationella aktörer kan komma och ta över svensk

marknad – främst inom jordbruket. Man argumenterar vidare för en lösning av detta genom ökad insyn och framförallt beskattning av vissa företag och stiftelser för att stävja risken för ökad maktkoncentration. Undantag gäller för större företag med aktivt miljöarbete, som man menar bör få vissa skattelättnader. Glesbygd och mindre tätorter ska enligt programmet också få vissa skattebefrielser, där centerpartiet i sina decentraliseringsprioriteringar ämnar att på flera sätt skona dessa företag placerade i mindre städer från vissa typer av beskattning, detta istället för att ge vissa typer bidrag. Man argumenterar tydligt för avveckling av handelshinder och tullar i viss typ av handel, där viss form av beskattning mellan städer och länder emellan bör ses över, och om möjligt sänkas.

4.1.2 Privatisering 1970

Den grundläggande idén i programmet 1970 i frågor som rör privatisering är att samhället i grund bör förlita sig på privat företagsamhet. Man menar att enskilt ägande och konkurrens skapar de bästa förutsättningarna för ekonomiska framsteg och ytterligare höjningar av levnadsstandarden. Men även här förs det kritik mot maktkoncentrationen, där man menar att placeringen av statliga verksamheter i storstadsregioner riskerar att öka denna maktkoncentration. Genom att istället låta privata företag sköta vissa delar av den statliga verksamheten och istället beskatta de som väljer att lägga sin verksamhet i ”maktkoncentrerade områden” kan man till viss del lösa detta problem. Ett alternativ är, i direkt kontrast till detta, att istället etablera direkt statliga företag i nödvändiga regioner, där den ovannämnda modellen inte kan trygga sysselsättning, något som kan tolkas motsägelsefullt men centerpartiet i programmet menar är ett komplement. Fri företagsamhet och företagsdemokrati är hög prioritet och eftersträvansvärt menar man samtidigt nämns ingen problematik gällande det statliga monopolet över vissa rådande konkreta verksamhet, t.ex. apotek, import och försäljning av alkohol eller utsändning av radio och television. Man vill t.ex. att television och radio bör användas för statlig konsumentupplysning något som tyder på att partiet anser att detta är en verksamhet inte är i behov av privatisering. Vidare är man kritisk mot reklam, där man å ena sidan argumenterar för fri företagsamhet och talar i goda ord om vissa typer av privatiseringar, men menar att reklam är något som kommer skapa stora problem i framtiden och bör kraftigt regleras av staten.

Gällande fritid och ungdomar anser partiet att stat och kommun bör i största möjliga utsträckning vara ansvariga för detta, och att staten ska arbeta aktivt för att gynna sådan verksamhet. Vidare argumenterar man i programmet för bostadspolitik som ska garantera goda bostäder åt alla, dels genom direkt statligt styrda projekt, men också genom andra medel, ej specifikt nämnda. Vården bör i största möjliga utsträckning bevaras offentlig, och menar att det är en typ av bransch som inte är i behov av privatisering, alla som kräver vård ska garanteras detta utav just staten.

4.1.3 Bidrag 1970

Bidragspolitiken är tydlig och omfattande. Centerpartiet bygger mycket argumentation kring att ett stabilt samhälle kräver decentralisering och där de ovannämnda skatterna bör stimulera mindre orter och glesbygd. Man vill ge stöd till små företag i mindre orter, i nått man kallar ”aktiv regionalpolitik”. Man vill omfördela samhällets resurser som man menar hamnat i stor del just storstadsregioner. De menar att ett effektivt samhälle nås endast genom att hela Sverige engageras – återigen refererar programmet till maktkoncentration som ett av samhällets största problem. Jordbrukspolitik prioriteras, bönder och andra typer av naturnära företagare – inkluderat fiskeverksamhet och trädgårdsskötsel – ska få ekonomiskt stöd för att kunna konkurrera med andra delar av landet men framförallt med de enligt partiet problematiska multinationella företag som riskerar ta marknadsandelar av svenska jordbrukare.

Vidare har centerpartiet en vitt spridd och generös agenda gällande bidrag. Kultur och nöjesverksamhet är något man menar är viktigt som bör ekonomiskt stöttas, detta i samma mening vill man även ge omfattande bidrag till alla olika former av specialbildning kopplade till just kultur, även här med prioritering på lokala och regionala aktiviteter i mindre städer. Man argumenterar för att inom vissa sektorer ha arbetstidsförkortningar för att just öka fritid och möjligheten att ägna sig åt aktiviteter och bildning kopplade till kultur och fritid. Man vill vidare ge särskilda insatser och bidrag för äldre arbetskraft och handikappade, bidrag som man menar behövs som en morot för att få in dessa grupper i arbetskraften.

Det finns tydliga argument kring att utbildningspolitiken bör prioriteras på ett annat sätt, där man vill genom bidrag på ett mer omfattande sätt stödja högre utbildning och forskning. Även vuxenutbildning för omskolning inom olika sektorer bör få ekonomiskt stöd och de pekar på flera sätt att utbildning som en viktig faktor i samhället som kräver omfattande ekonomiskt stöd. Avslutningsvis argumenterar centern för bidrag till en rad mindre åtgärder, men dessa är svåra att se som mindre statliga utgifter än faktiska genomgående bidragstrender inom programmet och är svårt att dra analytiska slutsatser om mer än att de de facto existerar.

4.2 Partiprogram 1981

4.2.1 Skatter 1981

Det finns tydliga indikationer på att prioritering på större kommunalt självstyre gällande skatt i 1981 års partiprogram, där man argumenterar för minska maktkoncentrationen måste kommunerna själva ha möjligheten att beskatta invånarna i den aktuella regionen. Centern argumenterar för att börja använda skatt som bestraffning i större utsträckning än tidigare och menar t.ex. att miljöbrott eller icke miljövänligt beteende av företag bör beskattas hårdare. Miljö är genomgående något som ska styras genom skatt, där individer och företag som enligt centerpartiets bedömning väljer att vara miljövänliga ska betala mindre skatt.

Ett stort kapitel är en för programmet ny idé kring progressiv konsumtionsskatt, där man menar att dessa genomgripande förändringar av skattesystemet skulle gynna samhället i stort och på detta sätt bättre fördela resurserna som finns i samhället. Detta i samarbete med stöd och ekonomisk ersättning för utsatta grupper, tas upp senare i bidragsdelen. Man menar även att skattesystem bör synkroniseras mer övergripande med konjunkturpolitiken där detta, likt 1970 års partiprogram, bör användas mer aktivt som stabiliseringspolitisk åtgärd. Man menar vidare att trafikpolitiken på sikt bör förändras, där man argumenterar att man bör inom vissa sektorer öka skattetrycket för att kunna prioritera omfattande byggen, dels för biltrafik men även tåg. Trots dessa, vid första anblick, stora förändringar är tydligt att partiprogrammet har minskat prioritering i diskussion kring skatter i denna, trots att just skatter och ekonomi har fått en egen avdelning. Detta bör snarare ses som en strategisk åtgärd, då vid genomläsning av programmet indikationer på höjda skatter kan ge dåligt intryck på läsaren, dock är det tydligt att skattebördan fortsatt bör vara relativt hög, då senare i bidragsavsnittet för 1981 års partiprogram finns stora utgifter som på ett eller annat sätt måste betalas med skattemedel.

4.2.2 Privatisering 1981

Man menar även här att grunden för Sverige som stat bör vara fri företagsamhet, dock är detta något som i programmet tas mer för givet och argumenteras inte lika kraftigt för som i föregående program. Noterbart är att ordet huvudsakligen (t.ex. huvudsakligen fri företagsamhet) lagts till vid flertalet ställen, vilken kan leda till diskussioner om vad partiet de facto menar med detta begrepp. Man argumenterar vidare att statliga företag är nödvändiga i samhället för att tillgodose särskilda samhällskrav, dessa specificeras inte speciellt men det är tydligt vid en genomgång av texten att de syftar på områden som vård och äldreomsorg. Även i detta program menar man att staten på ett eller annat sätt bör garantera goda bostäder åt alla men lägger även till en notation att dessa kommer inte komma kunna anpassa kostnaden för dessa boenden för alla.

Det läggs relativt lite fokus i 1981 års program kring huruvida saker bör privatiseras eller ej, de ämnar gynna företag i mindre städer och regioner – men talar inte

om att privatisera statlig verksamhet utan verkar se detta som en icke-fråga som de är relativt nöjda med.

4.2.3 Bidrag 1981

Bidragsdelen är i detta partiprogram väl tilltagen. De ämnar ge olika former av ekonomiskt stöd till stora delar av samhället, detta tyder som ovan nämnt att man valt att tona ner skattebiten till förmån för att visa var skatten går till – men indikerar också på att skattetrycket bör vara relativt högt för att kunna genomföra bidragspolitiken.

Man vill fortsatt ge stort stöd till jordbruket, där man enligt samma argument menar att den hotas konkurreras ut av stora multinationella företag. Man argumenterar mycket för att, likt skatter, ge kommunerna makt över hur bidragen bör distribueras då centern i programmet menar att kommunerna har störst kunskap om var ekonomiskt stöd inom lokala områden bör gå. Arbetslöshetsförsäkring menar man ska omfatta alla i arbetsför ålder och lägger viss vikt kring ekonomisk säkerhet garanterad av staten, dels för ekonomiskt stöd vid byte eller förlorande av jobb – men också hjälp för att finna fler jobb.

Kultur, religion och minoritetsgrupper ska enligt programmet få särskilt ökat stöd, detta som ett led i den. Man anser även att invandrare (eller ”invandrabarnen” som partiprogrammet säger) bör ges omfattande stöd för att kunna integreras, här med prioritet i termer av språk. Bidrag ska även ges till de för tiden problem som fanns genom ATP, där centern argumenterar att vissa grupper av äldre och pensionerade inte får tillräckligt med stöd, och menar att dessa bör garanteras en viss levnadsstandard. Även familjepolitiken bör prioriteras där bl.a. vårdnadsersättningen för barn skall byggas ut.

Senare i programmet är det även bistånd för en rad mindre områden, men kan sammanfattas som i att det snarare handlar om visad omtanke än faktiska stora ekonomiska poster för staten. Dock intressant att man väljer bidrag som form.

4.3 Partiprogram 1990

4.3.1 Skatter 1990

Fokus gällande skattepolitik vid partiprogrammet 1990 riktas tydligare mot miljöpolitik, där en stor del av programmet vigs åt att tala om specifika sanktioner, skatter och bidrag gällande ekologi och miljö. Man argumenterar för att företag och organisationer som av olika anledningar inte agerar enligt dessa riktlinjer bör straffas, detta genom höjd skatt. En tydlig förändring i partiprogrammet är att man i hög grad prioriterar skattesänkningar som ekonomisk stimulus, detta i kontrast till t.ex. bidrag. Dessa skattesänkningar ska främst gynna små till medelstora företag, samt företag med, som ovan nämnt, miljöinriktad policy. Partiet vill ha en miljömässigt styrd marknadsekonomi, där makten i skatteprioriteringarna bör ligga på lokal nivå likt föregående program. Fortsatt argumenterar man mot att för stor del av näringslivet och den ekonomiska makten ligger i större städer. Noterbart är att begreppet maktkoncentration är borttaget till förmån för vidare, om än vagare, begrepp. Skattesänkningar ska även ges till jordbruk och liknande näringar som man menar gynnar det decentraliserade idealet, något som behövs för att svenska varor ska hålla sig konkurrenskraftiga. Centerpartiet menar fortsatt att större företag ska beskattas hårdare då de riskerar att slå ut mångfalden i näringslivet, där "eldsjälar" inte får möjligheten att etableras sig på marknaden. Multi- och transnationella företag är fortfarande en fara menar man.

Vidare sker en omprioritering där det läggs större fokus på familjer och utbildning. Det ska finnas möjlighet till skattesänkningar för både studerande och familjer med barn. Vård och äldreomsorg har mindre fokus än tidigare, de menar att det fortfarande är viktiga prioriteringar men nämns inte med specifika åtgärder på samma sätt som i t.ex. 1981 års partiprogram.

En anmärkningsvärd mening i avsnittet "Hela Sverige ska leva" är: *"Skattetrycket ska hållas så lågt som möjligt med hänsyn till välfärd och social trygghet."* För att lyckas med detta menar partiet, bör skattefinansierade åtaganden vara återhållsamma, och istället på andra sätt hålla hög effektivitet i den finansiella verksamheten. Detta är tydligt markerat och är av intresse då de är ett tankesätt som sätter prägeln för det resterande programmet.

4.3.2 Privatisering 1990

Privatiseringar är fortsatt en relativt svårtolkad fråga i centerns partiprogram. Det handlar fortsatt om placeringen av statliga institutioner som man menar bestämmer hur makten fördelas via regionerna inom Sverige. Det finns inslag som kan tolkas som, trots att de är relativt vaga, högre prioriteringar av privat ägande, då det finns fler resonemang kring att individer förvaltar material bättre än offentlighet. Man vill öka inslaget av "personligt ägande" i vissa sfärer. Det talas oftare om små och medelstora företag som relevanta stimulerande åtgärder för mindre regioner snarare än statliga, detta ger inga direkta

indikationer på privatisering utan handlar snarare om ett ökat fokus gentemot just företag.

Det finns indikationer på att stimulera individer att ”bredda sina val”, och att alla ska få möjligheten att välja det de själva vill, utan styrning från staten. Detta kan tydas i ett avsnitt om television där de inte längre motsätter sig reklamfinansierade privata kanaler, utan menar att det är ett steg i rätt riktning. Även i skola och utbildning öppnar programmet möjligheten för icke-statliga utbildningar, avdelningen är relativt vag, men indikerar bl.a. att partiet vill ge större makt till skolor att själva sköta sin ekonomi. Samtidigt är man tydlig med att alla har rätt till en kvalitativ skola, och att staten är den absolut viktigaste faktorn gällande detta. Även äldreomsorgen menar partiet bör ha utrymme för ”individuella önskemål”, även om också detta också är relativt vagt och är svårtolkad huruvida de talar i termer av privatisering eller ej. Alkoholpolitik är fortsatt restriktiv och det statliga alkoholmonopolet är partiet fortsatt positiv till. Resterande statliga institutioner nämns inte i ordalag av privatisering.

4.3.3 Bidrag 1990

De inleder med att skriva att det gjorts stora satsningar inom bidragspolitiken tidigare, och att partiet anser att dessa bidragspolitiska åtgärder fungerat väl. Det talar mycket historiskt om hur välfärden fungerar, och att det ekonomiska stödet som getts tidigare har varit lämpligt. Att partiet är ”nöjd” med hur det ser ut är en genomgående trend i partiprogrammet och menar därför att bidrag inte behövs i lika stor utsträckning (man behöver inte längre stimulera eller ge stöd till vissa områden eller grupper på grund av att de ”har en bra levnadsstandard”). Detta är med sannolikhet även ett resultat av en mer återhållsam skattepolitik. Man talar mer i allmänna ordalag om respektive område, snarare än att koncist definiera hur mycket som ska gå till vilket ändamål.

Dock vill man fortsatt stödja miljöarbete, för såväl företag som för individer. Forskning och utbildning är områden centern fortsatt vill stödja kraftigt och argumenterar för det som ett av de viktigaste områdena att bevilja ekonomiskt stöd. Jordbruket är även nu högt prioriterat menar man i programmet, detta av samma anledningar som ovan nämnt vid tidigare argumentation – stora transnationella företag riskerar att slå ut svenskt jordbruk. Man talar till viss del om stöd till mindre och medelstora företag men oftare i sammanhang av skattesänkningar snarare än som direkt ekonomiskt stöd. Barnomsorg och äldreomsorg bör få utökat stöd, som partiet menar har hamnat på efterkälken och inte lever upp till de krav som ställs.

Liknande de förra programmen ställer man upp en rad mindre områden som bör ha bidrag, som är av samma anledning svåra att definiera som tydliga satsningar, utan bör snarare ses som olika former av visat intresse de aktuella områdena.

4.3 Partiprogram 2001

4.4.1 Skatter 2001

I detta partiprogram har man valt att döpa en del där bl.a. skattepolitik berörs till ”social marknadsekonomi”, vilket är intressant. Skatter ska styras efter bärkraft och utformas så att de stimulerar till eget sparande och egen försörjning. Fortsatt är man tydlig med, liksom de två tidigare programmen, att miljöproblem bör styras med skatter, där individer och företag med miljövänligt beteende ska få möjlighet till skattesänkningar och vice versa gällande miljöförstörande beteende. Vidare argumenterar man för ett skattesystem som ska stödja lokalt självstyre och ska ge förutsättningar för tillväxt i hela landet, där statens huvudsyfte i skattetermer är just att se till att fördelningen blir jämnare över hela landet. De understryker att de skett avregleringar i samhället, men menar även att fler måste göras för att nå en effektiv och globaliserad svensk ekonomi. Man syftar senare till i texten att man bör ge skattesänkningar till, som nämnt i utslutande det första programmet, små och medelstora företag – det finns problematiska skatter och regleringar som hindrar dessa att växa, särskilt i mindre orter.

Partiprogrammet argumenterar senare för att lösningen på inkomstklyftor i samhället är tillväxt. För att nå tillväxt argumenterar man tydligare för att sänkt skatt är lösningen och att de intäkter som uteblir på grund av detta kommer så småningom komma tillbaka då man konsumerar mer och då får in dessa skatteintäkter. Man är tydliga med att tillväxt måste ske med ansvar, både till miljö och till grupper som riskerar att hamna utanför fördelarna med tillväxten.

4.4.2 Privatisering 2001

I 2001 års partiprogram har man blivit tydligare i sitt ställningstagande till privatisering. Det finns tydliga argument mot monopol i vissa sektioner i programmet, såväl statliga som privata. Man menar att oavsett monopolets bakgrund, bör alltid en sådan ställning ifrågasättas och om möjligt avvecklas till förmån för konkurrens. Man nämner inte i programmet hur man specifikt förhåller sig till statliga monopol, eller statlig verksamhet generellt, men indikerar på flertal ställen att det är i den privata sfären och med det privata företagande som landet bör drivas och stimuleras. Senare i programmet kritisk till regleringar och argumenterar för mindre offentlig maktutövning i samhället, något som tyder på ett missnöje i delar av den offentliga sektorn. Alkoholmonopolet och den i tidigare program restriktiva alkoholpolitiken är inte heller något som nämns. Man argumenterar för människans individuella förmåga att skapa företagsamhet, och man syftar i nästa mening till att detta gäller såväl välfärd, social omsorg som kulturella behov. Man vill att stora organisationer, såväl statliga som privata bör inom vissa områden brytas upp till förmån för mindre självstyrande enheter.

Samtidigt är man i vissa delar tydlig med att partiet vill finna en balans i den privata kontra offentliga sektorn, och att båda är nödvändiga för att få en fungerande

samhälle och marknad. Där privat entreprenörskap kan gynnas av vissa offentliga verksamheter och institutioner, detta genom ett offentligt trygghetssystem.

4.4.3 Bidrag 2001

Likt förra partiprogrammet inleder man även här med en historisk kontext till hur bidrag och ekonomisk stimulans getts tidigare i svensk politik och menar att detta skötts väl. Bidragsdelen är betydligt vagare än i tidigare program och förespråkar sällan konkreta tillfällen där det behövs ekonomisk stimulans. Det finns flertalet allmänna resonemang kring delar av samhället som är av prioritet och som inte kan lösas genom vanliga skattesänkningar, vilket är något som tyda på att bidrag inom dessa områden är lösningen. Utbildning, familj och vissa delar av omsorgen argumenterar man dock fortsatt för kräver omfattande bidrag och stöd, särskilt syftar man till utbildning som man menar är det i särklass viktigaste instrumentet för social utjämning. Utbildning ska även på hög nivå vara avgiftsfri, oavsett studier. Man menar även att, likt föregående program och som nämnts tidigare, att det offentliga trygghetssystemet bör vara en grundläggande ekonomisk faktor.

Vidare argumenterar man fortsatt för att kultursektorn även behöver stöd, något som även det nämnts i alla tidigare ovannämnda program. Avslutningsvis, menar man att ekonomiskt stöd ska ge en förutsättning för varje människa att växa och också i praktiken ge varje människa lika möjligheter. Likt de förra finns även här en rad mindre bidragsposter som inte kommer behandlas i analysen.

4.5 Partiprogram 2013

4.5.1 Skatter 2013

I 2013-års partiprogram har man valt att ytterligare tydliggöra partiets ståndpunkt kring skatter, man är markerat mer kritiskt till höga skatter inom många områden. Partiet inleder med att trycka på kopplingen skatt och arbete, där man menar att skatteskalan måste göras ”mindre brant”. Om detta inte förändras riskeras ansträngningar och utvecklingar inom olika områden utebli. Beskattning är det sätt som gemensamma offentliga angelägenheter finansieras är partiet överens om, men att detta alltid måste stå i relation till att beskattning alltid begränsar människors självbestämmande – skattemedel måste användas sparsamt. Att sänka skatt ger även fördelar på global nivå läggs fram som ytterligare ett argument. Där man föreslår direkt skatthöjning är som bestraffning vid miljöförstöring och vid en rad miljö-relaterade områden, något man har valt att kalla ”grön skatteväxling”. Man är även öppet kritisk till att EU har lagt sig i Sveriges skattepolitik. Fortsatt vill man ge vissa skattelättnader till äldre, unga och inom kultursektorn. Detta för att dessa grupper dels konkret ska få mer pengar i fickan men också för stimulera till högre sysselsättning inom dessa grupper.

4.5.2 Privatisering 2013

Privat företagsamhet är den röda tråden i 2013-års partiprogram. Konkurrens tas upp i samtliga delar som den viktigaste drivkraften för en marknadsekonomi. Om inte ekonomin har givna och lika spelregler för alla aktörer riskerar detta att sätta marknadsmekanismerna ur spel. *”Om det offentliga blir alltför ambitiöst [...] riskerar detta motverka frivilliga initiativ som skulle uppkomma i dess ställe.”*, är typ av argumentation som uppkommer frekvent i programmet. Skola, vård, omsorg, brottsbekämpning är föremål som bör vara offentlig finansierade och skötta, men partiet menar samtidigt att helt privata alternativ kan samexistera och bidra till unik utveckling inom dessa områden. Likt 2001-års program, har man valt att inte direkt kommentera alkoholmonopolet, men säger samtidigt att monopol, offentliga som privata, ska motverkas, något som kan tolkas som ett av steg ifrån detta.

4.5.3 Bidrag 2013

I programmet har man valt i relation till de ovan beskrivna tona ner bidrag som stimulerande medel för ekonomin ytterligare, och har valt att lägga fokus på en mer personlig nivå. Krass makroekonomisk stimulus bör snarare komma genom skattesänkningar än genom bidrag menar man. Bidrag bör och ska ges till de som av olika anledningar hamnat utanför samhällets ramar, från sjuka till arbetslösa. Detta markerar man som en grundläggande trygghet, dock anges inte specifikt huruvida man är nöjd med situationen gällande bidrag till dessa grupper nu utan beskrivs i mer allmänna

ordalag. Forskning är ett fortsatt område som bör få ökat stöd, och man poängterar särskilt vikten av att på olika sätt stimulera innovation inom miljö. Vidare bör, likt föregående program, mindre svenska städer stimuleras genom bidrag om så krävs, som man inom partiet menar riskerar bortprioriteras tillförmåna för större städer. Dock ger partiet incitament för att i så stor utsträckning som möjligt använda, som ovan nämnt, sänkta skatter istället för ökade bidrag. Resterande fält är svårtolkade, då man ofta valt att inte skriva huruvida bidrag är ett positivt eller negativt inslag inom det aktuella området. Det finns även skönjas en viss ambivalens inom områden, där man å en sidan menar att det är viktigt att inte påverka för mycket, men å andra sidan säger att det är viktigt att finnas där det behövs.

5 Resultat och diskussion

I detta avslutande kapitel kommer resultaten för studien att presenteras samtidigt som de inledningsvis ställda frågorna besvaras genom tabeller och förklaringar. Avslutningsvis finns en reflektion om studien och allmänna reflektioner kring dess innehåll.

5.1 Resultat

Syftet med denna studie är att försöka urskilja huruvida centerpartiet rört sig mot ett nyliberalt håll eller inte, detta följt av delfrågan om de gått ifrån sina socialliberala ideal. Resultatet grundar sig på studier av centerpartiets partiprogram och försök att uttyda ideologiska förändringar mellan åren 1970 och 2013.

Det finns vissa problem i resultatet som kommer diskuteras nedan. Det handlar bland annat om vaga formuleringar i partiprogrammen främst vad gäller privatisering. Nedan finns initialt en sammanfattning, med tre kolumner för skatter, privatisering och bidrag uppdelat på de år respektive partiprogram kom ut. I tabellen har jag placerat den siffra som representerar den ideologiska position som partiet för tillfället hade för det aktuella ämnet. Se vidare avsnitt 3.7 Begrepp och valda politiska områden – för upprepad närmare förklaringar. Detta följs av ett avsnitt med graderade tabeller, likt den i metoddelen, där man på ett enklare sätt kan observera partiets skiften i ideologisk uppfattning.

Tabell 5.1.1 (Allmän)

	1970	1981	1990	2001	2013
Skatter	-3	-3	-1	0	+1
Privatisering	-2	-1	-1	0	0
Bidrag	-3	-3	0	+1	+1

Tabell 5.1.2 (Skatter)

Socialliberalism						Nyliberalism				
-5	-4	-3 (1970) (1981)	-2	-1 (1990)	0 (2001)	+1 (2013)	+2	+3	+4	+5

Tabell 5.1.3 (Privatisering)

Socialliberalism						Nyliberalism				
-5	-4	-3	-2 (1970)	-1 (1981) (1990)	0 (2001) (2013)	+1	+2	+3	+4	+5

Tabell 5.1.4 (Bidrag)

Socialliberalism						Nyliberalism				
-5	-4	-3 (1970) (1981)	-2	-1	0 (1990)	+1 (2001) (2013)	+2	+3	+4	+5

Vid första anblick kan man konstatera att skatter och bidrag till viss del korrelerar i beteende över åren. Totalt sett har centerpartiet från året 1970 till rört sig från (-3) till (+1) gällande skatt, och från (-3) till (+1) gällande bidrag. Det har alltså skett en rörelse fyra steg gällande skatter och bidrag mot nyliberalt håll enligt denna tolkning. Detta indikerar att centerpartiet anno 2013 vill sänka skatter och minska bidrag gentemot centerpartiet anno 1970. Vid en jämförelse av den extrema nyliberala varianten i

teoridelen finner man fler likheter i partiprogrammen på senare år än under de första åren.

Det faktum att skatter och bidrag rent ekonomiskt-politiskt hänger ihop gör det också lätt att se indikationer på förändringar – sänker man skatter finns de inte lika mycket pengar till bidrag, och vice versa (Ball & Dagger, 2006:70f). Den tydligaste förändringen gällande skatter och bidrag hittar vi mellan åren 1981 och 1990 där skatter förändras två steg åt höger, och bidrag tre steg. Av anledningar som inte förklaras i denna uppsats förändrades partiprogrammet massivt mellan dessa år, något som kom att påverka dragningen åt nyliberalt håll gällande skatt och bidragspolitik avsevärt.

Gällande privatisering är resultatet mer komplicerat. Detta beror på att det är svårt att via partiprogrammen säkerställa förändringar genom den valda metoden, idéanalys (Beckman 2005:58ff). Centerpartiet är genomgående i sina beskrivningar kring privat och offentlig sektor vag. Det finns delar som tydligt indikerar ett ökat fokus på privat sektor men fokuset ligger snarare på skattesänkningar och bidrag än diskussioner om att privatisera nu offentliga verksamheter. Resultaten visade i tabell 5.1.2 bör alltså tas varsamt, då de har få tydliga empiriska underlag. Trots detta finns det vissa antydningar att centerpartiet tagit steg mot ett accepterande av privatisering av offentliga företag, där man t.ex. tydligt i fallet radio- och tv-monopol har ändrat inställning. I exemplet alkoholmonopolet har de gått från aktivt stöd till att inte tala om det alls. Antydningarna om fria val av skolor och fritt val av omsorg indikerar även detta i kontext mot en viss öppenhet till privatägda skolor och kliniker. Annars är privatisering en fråga som partiet inte lägger mycket kraft på – i partiprogrammet. Frågan bortprioriteras till förmån för andra politiska områden. I tabellen ovan kan vi konstatera att partiet rört sig från (-2) till (0) gällande privatisering, vilket alltså enligt ovanstående argument kan till viss del ifrågasättas.

Kan ovanstående resultat besvara den initialt ställda frågan:

Har centerpartiets politiska idéer från 1970 till 2013 förändrats mot ett mer nyliberalt håll?

Det korta svaret är: ja. Trots osäkerheten kring privatisering är förändringarna inom de andra ekonomiska områdena så tydliga att det onekligen rör sig om en förändring mot nyliberalt håll. Att läsa området rörande skatt i 1970 års partiprogram i jämförelse med det 2013 är som att läsa två olika partiers. Man använder hellre sänkt skatt än bidrag som ekonomiskt stimuli och menar att bidrag i många fall kan skada marknaden. För hög skatt hotar friheten för företag och individer. Trots detta finns det naturligtvis många socialliberala inslag. Partiet prioriterar fortfarande i hög grad i 2013 års partiprogram den decentraliseringspolitik som man genomgående talar om. Även miljö, utbildning och vård är genomgående teman där bidrag och annan form av ekonomiskt bistånd anses behövas.

Har centerpartiet gått ifrån sina socialliberala ideal?

Denna fråga är mer komplicerad att svara på och knyter på flera sätt tydligare an till huruvida partiet är kopplat till en socialliberal idealtyp. I ovanstående svar visar jag att de rört sig mot ett nyliberalt håll, men det utesluter inte att de fortfarande håller kvar vid

grundläggande socialliberala ideal. Partiet säger konsekvent genom sina partiprogram att både skatter och bidrag är viktiga styrmedel samtidigt som offentliga företag är nödvändiga för att få viktiga delar av samhället att fungera på bästa sätt. Allt detta är grundidéer hämtade från socialliberalismen, där man – som skrivit i teoridelen – genom statliga medel ämnar hjälpa till där det behövs. Denna argumentation syftar alltså till bevisa att de *inte* har gjort det. I tabellerna ovan är det bidrag och skatter som rör sig över på övervägande nyliberalt ekonomisk politik (+1), medan privatisering är vid (0).

Sammanfattningsvis kan jag med stor säkerhet konstatera att centerpartiet rört sig mot ett mer nyliberalt håll trots vaga uttalande kring privatisering. Centerpartiet har, detta tills trots, fortfarande tydliga socialliberala rötter och *det kan omöjligt sägas huruvida centerpartiet anno 2013 ha lämnat sina socialliberala ideal.*

5.1 Avslutande diskussion och reflektion

I detta avsnitt kommer jag reflektera fritt över hur jag ser på ämnet och diskutera dess relevans i dagens samhälle utan att den har en fastare grund i arbetets struktur och uppbyggnad.

Centerpartiet får ofta i media frågan kring huruvida de är nyliberala eller inte, ofta har svaret varit avvikande eller att de fortfarande står kvar i det socialliberala området. Det verkar finnas en viss pinsamhet i partier med rötter i folkrörelser att erkänna ideologiska förändringar, medan partier som Moderaterna lättare kan svänga ideologiskt utan att bli ifrågasatta. Att centerpartiet förändrats mot ett nyliberalt håll kanske inte är speciellt förvånande. Många partier har under just 90-talet rört sig ideologiskt, och kanske just centerpartiet med upprepande regeringskriser under 70 och 80-talet krävde förändring.

Denna uppsats ställer naturligtvis intressanta följdfrågor där den starkaste är – varför har detta skett? Hur kommer det sig att centerpartiet har förändrats ideologiskt? Att svara på en sådan fråga i denna uppsats skulle naturligtvis vara av intresse, men med tanke på den tid det tar att utröna huruvida de förändrats ideologiskt eller ej är det omöjligt få in sådan aspekt.

Jag hoppas dock med denna uppsats klargöra till viss del den förvirring som finns kring centerpartiet ideologiska arv, och hur en förändring av ideologi faktiskt är möjlig inom ett parti, om än att den tar lång tid. *Ett parti kan dra mot ett nyliberalt håll utan att de facto blir nyliberala.* En intressant vetenskap att ta in i framtida uppsatser och studier.

6 Referenser

6.1 Litteratur

- Ball, Terence & Dagger, Richard, 2006. *Political Ideologies and the Democratical ideal*. New York: Pearson Education Inc.
- Badersten, Björn, 2006. *Normativ metod. Att studera det önskvärda*. Lund: Studentlitteratur.
- Beckman, Ludvig, 2005. *Grundbok i idéanalys. Det kritiska studiet av politiska texter och idéer*. Stockholm: Santérus förlag.
- Bergström, Göran & Boréus, Kristina, 2005. *Textens mening och makt*. Lund: Studentlitteratur.
- Bäck, Henry & Larsson, Torbjörn, 2008. *Den svenska politiken. Strukturer, processer och resultat*. Malmö: Liber.
- Bäck, Martin & Möller, Tommy, 2001. *Partier och organisationer*. Stockholm: Norstedts.
- Esaiasson, Peter et. al., 1993 *Metodpraktiken. Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts.
- Heywood, Andrew, 2003. *Political Ideologies: an introduction*. New York: Palgren Macmillan.
- Hollis, Martin, 1994. *The philosophy of social science: An introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lewin, Leif, 2002. *Ideologi och Strategi. Svensk politik under 130 år*. Stockholm: Norstedts.
- Lindman, Sven-Erik, 2005. *Från Platon till kommunismens fall: de politiska idéernas historia*. Falun, ScandBook AB.
- Möller, Tommy, 2007. *Svensk politisk historia. Strid och samverkan under 200 år*. Lund: Studentlitteratur.
- Möller, Tommy, 2009. *Politiskt ledarskap*. Malmö: Liber.
- Teorell, Jan & Svensson, Torsten, 2007. *Att fråga och att svara*. Malmö: Liber.
- Svenska akademins ordlista över svenska språket (SAOL) 1998. Tofte upplagan. Stockholm: Norstedts.

6.2 Tidningsartiklar och tidsskrifter

Olofsson, Maud, ”Olofsson avfärdar folkpartiets kritik”. Ettan, *Dagens Nyheter* 2007-03-14 (Arkiv)

Ullenhag, Erik, ”Centerns nya nyliberalism är en fara för alliansen”. DN Debatt, *Dagens Nyheter* 2007-03-12 (Arkiv)

Esaiasson, Peter, ”Mark Twain och idéanalys”. En anmälan av Stig-Björn Ljunggrens ’Folkhems kapitalismen’, *Statsvetenskaplig Tidskrift* 96:204-215

6.3 Partiprogram (Idéprogram)

”Jämlikhet och trygghet i ett decentraliserat samhälle”, centerpartiets partiprogram 1970, antaget i Göteborg 1970-03-06, tillgänglig på:

<http://www.centerpartiet.se/Om-centerpartiet/Cs-historia/Partiprogram-genom-tiderna/Partiprogram-genom-tiderna/>

”Slå vakt om miljön” centerpartiets partiprogram 1981, antaget i Göteborg 1981-02-14, tillgänglig på:

<http://www.centerpartiet.se/Om-centerpartiet/Cs-historia/Partiprogram-genom-tiderna/Partiprogram-genom-tiderna/>

Partiprogram 1990 (Ej namnsatt), antaget i Västerås 1990-10-27, tillgänglig på:

<http://www.centerpartiet.se/Om-centerpartiet/Cs-historia/Partiprogram-genom-tiderna/Partiprogram-genom-tiderna/>

”Där människor får växa”, centerpartiets partiprogram (idéprogram) 2001, antaget i Västervik 2001-06-19, tillgänglig på:

<http://www.centerpartiet.se/Om-centerpartiet/Cs-historia/Partiprogram-genom-tiderna/Partiprogram-genom-tiderna/>

”En hållbar framtid: våra idéer gör skillnad”, centerpartiets partiprogram (idéprogram) 2013, antaget i Upplands-Väsby 2013-03-24, tillgänglig på:

<http://www.centerpartiet.se/Om-centerpartiet/Cs-historia/Partiprogram-genom-tiderna/Partiprogram-genom-tiderna/>